

TE-SAT RAPORLARI VE AB'DE ETNİK TERÖRİZM

TE-SAT Reports and Ethnic Terrorism in EU

Fırat Yıldız *

Özet

2007 yılından beri Europol tarafından yıllık olarak yayınlanan TE-SAT Raporları, AB'deki en önemli terörizm sorununun etnik terörizm olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak terörizmin, özel olarak ise etnik terörizmin olduğu boyutların da etkisiyle, AB'nin terörizmle mücadeleyle ilişkin politikası, polisiye tedbirleri içeren anti-terörizmden daha kapsamlı tedbirleri içeren terörizmle mücadeleyle doğru gelişmiştir. AB'nin terörizmle mücadele politikası ise (i) polisiye tedbirler, (ii) sosyo-ekonomik tedbirler ve (iii) kültürel tedbirler olmak üzere üç önemli temel üzerine kurulmuştur. Bu tedbirlerin insan haklarına saygı ilkesi temelinde ve eş zamanlı olarak uygulanmasının, terörizmle mücadelede başarı getireceğine inanılmaktadır. AB'nin terörizmle mücadele politikasının incelendiği bu çalışmada, etnik terörizmin AB açısından önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla AB'nin kültürel tedbirlere ilişkin yaklaşımı etnik sorunlar ve etnik terörizm açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, AB'nin -grup hakkı ve bireysel hak tartışmaları noktasında- geçmişteki belirsiz bakış açısını terk ederek, son dönemlerde açık bir şekilde bireysel hak yaklaşımını tercih ettiği görülmektedir. Özellikle Lizbon Antlaşmasındaki bireysel hak vurgusu, bu tercihi en güçlü şekilde ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği (AB), etnik sorun, etnik terörizm, grup hakkı, bireysel hak, insan hakları.

Abstract

EU's policy on counter-terrorism has gone beyond to the anti-terrorism measures. EU's counter-terrorism policy has three important bases: (i) Police measures, (ii) socio-economic measures and (iii) cultural measures. Simultaneously implementing these measures on the basis of the principle of respect for human rights is believed to bring success. In this study EU's counter-terrorism policy is searched and the importance of the ethnic terrorism for EU is being emphasized. Therefore EU'a approach on cultural

* Dr., firatyaldiz@gmail.com.

measures including ethnic problems has a special importance. It's being observed that in the context of the group right and individual rights debate, EU chose the individual rights approach. Particularly the individual rights emphasis in the treaty of Lisbon is strongly expressing this approach.

Keywords: European Union (EU), ethnic problem, ethnic terrorism, group rights, individual rights, human rights.

Giriş

Avrupa coğrafyasında yüzlerce yıllık geçmişe sahip olan ve halen devam eden birçok etnik sorun bulunmaktadır. Bu sorunların bazıları siyasi çekişme (Macar sorunu), bazıları iç savaş (Yugoslavya), bazıları soykırım (Yahudi) ve bazıları da terörizm (Bask, Kuzey İrlanda, Korsika, Galiçya) boyutuna varmıştır. Bu çalışmada, TE-SAT raporlarında yer alan sayısal verilerden yola çıkılarak, AB genelindeki etnik terörizmin boyutları irdelenecek ve AB'nin terörizmle mücadele politikalarının, etnik terörizmle mücadeleye etkisi araştırılacaktır.

Çalışmanın bütünlüğü açısından ve kavramsal çerçeveyi belirleyebilmek amacıyla etni, etnik grup ve etnik sorun kavramlarından bahsetmek yerinde olacaktır. Cordell'in (1999: 4-5) tanımlamasına göre etni (*ethnie, ethnicity*), bir insan grubuna, ortak bir kişilik ve bağlılık duygusu veren, kendilerine özel olan ve kendilerini diğerinden ayıran, ortak bir tarih, dil, din, kültür ve bir ülke üzerinde egemenlik isteği gibi özelliklerdir. Narrol (2007: 9) etnik grubu, "biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen (biyolojik); açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan (kültürel); karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan (etkileşim); kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategoriler" olarak nitelendirmektedir. ¹ Young (1993: 18) etnik gruplara ait unsurları, dil, toprak, politik birlik veya kültürel değerler/semboller olarak açıklamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, etnik gruplar her zaman homojen yapılar olmadıkları gibi, kendi içerisinde de dilsel veya kültürel açıdan farklılık gösterebilir. Etnik grup kavramı temelinde çalışmanın içeriği açısından tanımlanması gereken bir diğer önemli kavram da "etnik sorun" kavramıdır. Kurubaş (2009: 42), etnik sorunu şöyle tanımlamaktadır:

Kendilerini ve ötekilerini ortak köken, tarih, dil, kültür gibi etnik niteliklerle tanımlayan gruplar arasında, rekabetten savaşa kadar uzanabilen sosyopolitik anlaşmazlık ve cepheleşmelerdir. Bu sorunlar ülkedeki etnik gruplar arasında olabileceği gibi, devlet ile bir etnik grup arasında da olabilir. Etnik sorunlar bir yönüyle yasal, kültürel veya ekonomik ayrımcılık ya da ulusal kimliğin baskın etnik grubun soyuna/kültürüne dayandırılma çabalarının, öteki yönüyle de etnik grubun fiziksel varlığını koruma, kültürel kimliğini ifade etme, geliştirme veya belli bir toprak üzerinde özerk yönetim kurma veya ayrılma taleplerinin bir uzantısı olarak doğabilir. Bu haliyle etnik sorunlar etnik kimliğin tanınmasına, bu kimliğe ilişkin hakların yasal statüye kavuşturulmasına, etnik grubun iktidarı bir biçimde paylaşılmasına ve sosyoekonomik şartlarının düzeltilmesine ilişkin sorunların bir fonksiyonudur.

¹ Bu çalışmada etnik grup kavramı, "toplumsal karakterleri (özellikle dil ve/veya kültür unsurları) ile diğerlerinden ayrılan gruplar" olarak kullanılacaktır

Bu çalışmada, AB'deki etnik terörizmin boyutları ve AB'nin mücadele yöntemleri araştırılırken, AB'deki diğer terörizm türleri de, Europol TE-SAT Raporları (Terörizm Durum ve Eğilim Raporu - *Terrorism Situation and Trend Report*) doğrultusunda irdelenecektir. Söz konusu raporlardaki veriler, AB'nin en temel, en büyük ve en önemli terörizm sorununun, etnik terörizm olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, AB'nin terörizmle mücadelesi, esas olarak etnik terörizmle mücadele bağlamında değerlendirilecektir.

Genel olarak terörizm ve özel olarak etnik terörizmle mücadele noktasında terörizmle mücadelenin terörizmle mücadeleden daha kapsamlı bir süreç olduğu, vurgulanması gereken önemli bir konudur. Nitekim Utterström (2009: 139), AB'nin terörizmle mücadelede farklı politik seviyelerde ve kriz yönetiminin farklı aşamalarında bir takım tedbirler de barındıran kapsamlı bir yaklaşım sergilediğini belirterek, AB açısından terörizmle mücadeleyi “diplomasi ve ekonomik yaptırımlardan güçlü bir altyapı yaratmaya varan bir stratejiyi destekleyen politika ve eylemler” olarak tanımlamakta ve terörizmle mücadeleyi, terörist örgütlere karşı doğrudan yapılan eylemleri ifade eden anti-terörizm konseptinden ayırmaktadır.

Bu çalışmanın temel varsayımı da, Utterström'un yaklaşımıyla paralellik göstermekte ve AB'nin terörizmle mücadeleyi (i) polisye tedbirler, (ii) sosyo-ekonomik tedbirler ve (iii) kültürel tedbirler olmak üzere üç temel üzerinde şekillendirdiği iddia edilmektedir. Özellikle kültürel tedbirler konusunda, AB'nin grup hakkı - bireysel hak tartışmaları bağlamında bireysel hak yaklaşımını tercih etmeye başladığı görülmektedir. Çalışmada, polisye tedbirler ve sosyo-ekonomik tedbirlere ilişkin gelişmeler ve kültürel tedbirlere ilişkin tartışmalar üzerinde durulacaktır.

1. Europol TE-SAT Raporları ve AB'de Terörizm Çeşitleri

Europol tarafından 2007 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yayınlanan TE-SAT Raporları konumuz açısından özel bir önem taşımaktadır. TE-SAT, 11 Eylül saldırılarının ardından Terörizm Çalışma Grubunca (Terrorism Working Party – TWP) Avrupa Parlamentosuna iletilecek raporları hazırlama aygıtı olarak kurulmuş ve 2007 raporu öncesinde üye ülkeler tarafından Europol analizleri ve dosya bilgilerine dayanarak yapılan katkılar² doğrultusunda AB Dönem Başkanlıklarınca sunulmuştur (2007: 8).

2006 yılı başında, Europol, TE-SAT raporunun niteliğinin artırılması amacıyla veri toplama sürecinin daha da genişletilmesini teklif etmiş ve bu teklif Adalet ve İçişleri Konseyinin 1-2 Haziran 2006 tarihli toplantısında kabul edilmiştir.

“AB'deki terörizm fenomeni ile ilgili bilgi sağlayan sınıflandırılmamış yıllık belge” olarak (2007: 8) tanımlanan TE-SAT'ta, terörizm kavramı -politik motifler ve amaçlarla gerçekleştirilen politik bir fenomen olmasına rağmen- kanun uygulayıcı bakış açısıyla bir suç olarak tartışılmıştır. Analitik bir rapor olan TE-SAT, önceki raporlardan farklı olarak üye ülkelerdeki durumu değil, ‘Birlik’ genelindeki durumu açıklamaktadır.

Aynı zamanda terörizmin mevcut durumunun değişmesi ve gelişmesine ilişkin genel eğilimin de tanımlandığı TE-SAT Raporları, üye ülkelerin terörizm soruşturmalarına

² Türkiye, TE-SAT Raporlarına katkı sağlamaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Interpol – Europol – Sirene Dairesi Başkanlığı, 2004 yılından itibaren Europol ile işbirliğini sağlamak amacıyla Türkiye Milli Bürosu olarak belirlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: “Interpol – Europol – Sirene Dairesi Başkanlığı”, http://www.egm.gov.tr/jicerik_detay.aspx?id=163, 22.03.2012.

ilişkin sağladığı bilgilere dayanmakta olup, devam etmekte olan soruşturmaları tehlikeye düşürebilecek veya gizlilik derecesi sınıflandırılmış bilgilere yer vermemektedir (2007, s. 8).

TE-SAT Raporlarının (TE-SAT 2007, TE-SAT 2008, TE-SAT 2009, TE-SAT 2010, TE-SAT 2011 ve TE-SAT 2012) içeriği incelendiğinde, terörizmi 5 farklı alt başlıkta değerlendirildiği görülmektedir:

- Dini Temalı Terörizm (Religiously-inspired Terrorism),
- Sağ-kanat Terörizm (Right-wing Terrorism),
- Sol-kanat Terörizm (Left-wing and Anarchist Terrorism),
- Tekli Terörizm (Single Issue Terrorism),
- Etnik-milliyetçi ve ayrılıkçı Terörizm (Ethno-nationalist and Separatist Terrorism).

TE-SAT raporlarında belirtilen sayısal verilere geçmeden önce, raporlarda kullanılan bazı kavramlara ve terörizm çeşitlerine değinmekte yarar görülmektedir. 2007, 2008, 2009, 2010 ve 2011 raporlarında İslamcı Terörizm (Islamist Terrorism) kavramı kullanılmasına rağmen, ilk olarak TE-SAT 2012'de bunun yerine dini temalı terörizm (Religiously-inspired Terrorism) başlığı kullanılmıştır.³ Tekli Terörizm başlığı ise, TE-SAT 2007 raporunda bulunmamaktadır. Daha çok çevrecilerin ve hayvan hakları savunucularının yaptığı kürk fabrikalarını bombalamak, genetik yapısı değiştirilmiş mısır tarlalarına zarar vermek gibi şiddet eylemlerinin, tekli terörizm olarak adlandırılması 2008 raporundan itibaren görülmektedir.

TE-SAT Raporları incelendiğinde, AB genelindeki terörist eylemlere ilişkin sayısal veriler ve oranları şöyledir:

Tablo 1. Europol Te-Sat Raporlarına göre AB'de meydana gelen terörist eylemlerin dağılımı

Yıllar	Toplam	Etnik	Dini Temalı	Sol	Sağ	Tekli	Diğer
2006	498	424	1	55	1	0	17
2007	583	532	4	21	1	1	24
2008	515	397	0	28	0	5	85
2009	418	361	1	40	4	2	10
2010	249	160	3	45	0	1	40
2011	174	110	0	37	1	0	26
Toplam	2437	1984	9	226	7	9	202
Yüzde	100,00%	81,41%	0,37%	9,27%	0,29%	0,37%	8,29%

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, AB genelinde meydana gelen terörist eylemlerin çok büyük bir çoğunluğu etnik terörizmle ilgilidir. Son 6 yılda AB genelinde meydana gelen toplam 2437 terörist saldırının 1984'ünün, etnik terörist örgütler tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Başka bir anlatımla AB genelinde son 6 yılda meydana gelen terör eylemlerinin %81'i etnik terörist gruplar tarafından yapılmıştır. Bu konu aşağıda ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

³ TE-SAT 2012'de, bu kavramsal dönüşümün nedenlerine dair hiçbir açıklama bulunmamaktadır. Başka bir çalışma konusu olabilecek bu dönüşüme ilişkin tartışmalara, bu çalışmada yer verilmemiştir.

1.1. AB'de Etnik Sorunlar ve Etnik Terörizm

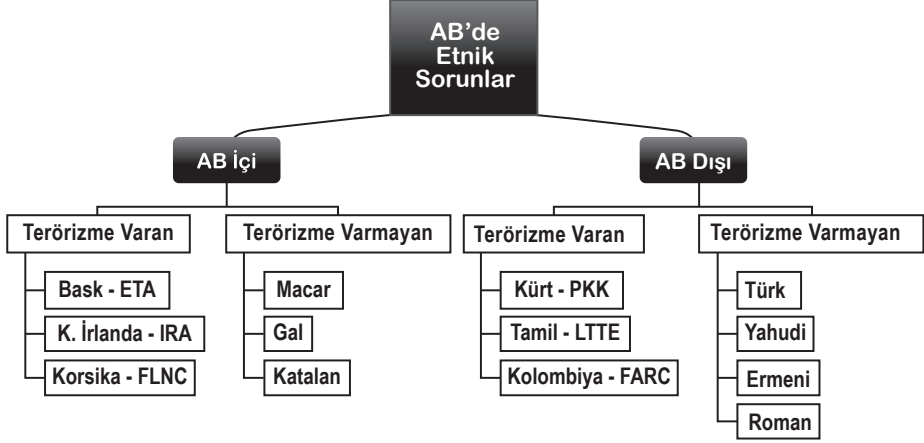
AB genişledikçe ve üye ülke sayısı arttıkça, Birliğin siyasi sınırları içerisindeki etnik grupların sayısı da artmıştır. Ancak tarihi sürecin doğal bir sonucu olarak, AB sınırları içerisinde yaşayan etnik grupların sayısı, üye ülke sayısından çok daha fazladır. Paul ve Pfeil (2004) araştırmalarında 87 Avrupalı halkın bulunduğunu, bunların 33'nün egemen bir devlette çoğunluk, 54'ünün ise azınlık olduğunu belirtmektedir. Avrupalı olmayan fakat Avrupa'da yaşayan göçmenler de eklendiğinde AB coğrafyasında yaşayan etnik grupların sayısı 200'ü bulmaktadır.⁴

Bu büyük etnik çeşitlilik içerisinde, AB üyesi ülkelerde çeşitli etnik sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların bazıları, yüzlerce yıl öncesine uzanırken bazılarının da 20. yüzyıl sonlarında küreselleşme süreciyle bağlantılı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Siyasi sınırların etnik sınırlarla örtüşmediği AB'de bu sorunların bir kısmı demokrasi içerisinde, insan ve azınlık hakları bağlamında ele alınmış (Romanya'da Macarlar, Bulgaristan'da Türkler) bir kısmı da siyasi/politik mücadeleye ve hatta etnik-milliyetçi ayrılıkçı terörizme (İspanya'da Basklar, Fransa'da Korsikalılar, Birleşik Krallık'ta Kuzey İrlandalılar) dönüşmüştür.

Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi, Avrupa'daki etnik durum açısından şaşırtıcı birtakım gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. İlk olarak özellikle Doğu Avrupa'da milliyetçiliğin yeniden doğuşu ve bağımsızlık mücadelesi, askeri çatışmalara ve hatta etnik temizliğe varan iç savaşlara dönüşmüştür. İkinci olarak ise, bağımsızlık mücadelesi vererek kurulmuş yeni ulus-devletler, AB'ye üyelik için gönüllü aday olmuştur. Yani ilginç ve diyalektik bir şekilde yeni kurulmuş ulus-devletler, Avrupa Birliği ile egemenlik paylaşımını kendi iradeleriyle talep etmişlerdir (Handlery, 2005). Üçüncü olarak ise aynı dönemlerde Batı Avrupa'daki ulus-devletlerin AB ile bütünleşme süreçleri yavaşlamaya başlamış, Soğuk Savaş öncesinde Doğu-Batı Blokları arasındaki kutuplaşma temelinde ilerleyen siyasi birlik bu dönemde eksen değiştirmiştir. Nitekim tehdidin ortadan kalkmasıyla beraber Avrupa'nın güvenlik algılaması ve yapılanması da değişmiş, üye ülkelerin pozisyonları ve ilgi alanları da yeniden şekillenmeye başlamıştır. Dördüncü olarak, bu süreç sadece Avrupa'daki ulus-devletleri değil, NATO, AGİT gibi Soğuk Savaş dönemine ait kaygılarla kurulmuş olan örgütlerin de kuruluş ve işleyiş amaçlarının sorgulanmasına ve yeniden değerlendirilmesine sebep olmuştur. Son olarak, sadece ulus-üstü entegrasyon değil, ulusal entegrasyon da İspanya, Fransa, Birleşik Krallık gibi ülkelerin siyasi gündeminin merkezine oturmuştur. Bu ülkelerdeki bölgesel ve/veya etnik-milliyetçi hareketler, bölgesel özerklik ve hatta ayrılıkçılık talepleriyle seslerini yükseltmekte veya yükseltmeye devam etmektedirler.

AB bünyesindeki bu etnik sorunlara ek olarak, AB coğrafyası dışındaki bazı etnik sorunlar da (Roman sorunu, Kürt sorunu, Tamil sorunu) AB bünyesinde faaliyet yürütmektedirler. Bu etnik sorunların bir kısmı herhangi bir şiddet hareketini bünyesinde barındırmazken, bazıları ise terörizme yönelmiştir. AB'deki etnik sorunları ve boyutlarını daha iyi anlayabilmek için, bir sınıflandırma yapmanın yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

⁴ Yaklaşık bir hesapla 27 AB üyesi ülkede yaklaşık 200 farklı etnik grubun yaşadığını söyleyebiliriz. Paul ve Pfeil verilerine göre AB üyesi her bir ülkede yaşayan etnik gruplar toplandığında 232 rakamına ulaşılmaktadır. Ancak bu gruplar içerisinde tekrar edilen gruplar (mesela Almanlar hem Almanya'da hem Avusturya'da hem de Danimarka'da yaşayan bir etnik grup olarak 3 kez gösterilmiştir) bulunmaktadır. Ayrıca bazı göçmen gruplar da (mesela Türkler) birden fazla kere sayılmıştır.

Şekil 1. AB'de Etnik Sorunların Sınıflandırılması⁵

AB'de yaşanan bu etnik sorunlarla doğru orantılı olarak, etnik terörist faaliyetler de AB'nin en önemli güvenlik sorunlarından biri haline gelmiştir. TE-SAT Raporlarında AB bünyesindeki etnik terör örgütleri olarak ETA (*Euskadi ta Askatasuna*), IRA (*Irish Republican Army*), FLNC (*Front de Liberation Nationale de la Corse*) ve Resistencia Galega örgütlerinin yanı sıra, PKK ve LTTE (*Liberation Tigers of Tamil Eelam*) örgütleri de sayılmaktadır.

2. AB'nin (Etnik) Terörizmle Mücadele Politikaları

11 Eylül saldırılarının, AB'nin kapsamlı bir terörizmle mücadele politikası belirlemeye karar vermesinde büyük ve önemli bir etkisi vardır (Utterström, 2009: 140). Öncesinde geçici ve/veya özel çözümler üzerinde ve oldukça yavaş ilerleyen AB terörizmle mücadele politikası, 11 Eylül saldırıları ve akabinde gerçekleşen Madrid ve Londra saldırılarının ardından Birlik genelinde etkili bir boyuta ulaşmaya başlamıştır. AB, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından ABD ile birliktelik vurgusu yapılmakla kalmamış, ilerleyen süreçte terörizmle mücadele konusunda-Birlik genelinde tutuklama emri konusunda anlaşmaya varılması, terörizmin Avrupa için en önemli tehditlerden biri olduğunu vurgulayan Avrupa Güvenlik Stratejisinin kabul edilmesi gibi- birçok önemli adım atmıştır. Aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan AB terörizmle mücadele politikası, bu gelişmelerin de etkisiyle (i) polisiye tedbirler, (ii) sosyo-ekonomik tedbirler ve (iii) kültürel tedbirler olmak üzere üç temel alan üzerinde üretilmektedir.

2.1. Polisiye Tedbirler

AB, terörizmle mücadelede polisiye tedbirlere özel önem vermiş ve bu amaçla yasal ve yapısal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Yasal açıdan, AB'nin yapısal ve siyasi konumuyla

⁵ Şekil 1'de gösterilen AB bünyesindeki bu çeşitli etnik sorunların nedenleri, tarihsel kökenleri ve boyutlarına ilişkin tartışmalara, ayrı bir çalışma konusu olabileceği için bu çalışmada yer verilmeyecektir. Şekil üzerinde yapılan bu sınıflandırmanın amacı, AB bünyesinde birçok etnik sorun olduğunu ve bu sorunların farklı coğrafi temelde ve terörizm boyutuyla ele alınabileceğini vurgulamaktır

ilgili olan Maastricht Antlaşması (1992) ve Amsterdam Antlaşması (1997) gibi temel yasal düzenlemelerde güvenlik alanına ilişkin önemli maddelere yer verilmiştir. Özellikle 11 Eylül'den sonra terörizmle mücadele konusunda ilgili özel bir takım düzenlemeler yer almıştır.

Özellikle suçluların iadesine ilişkin sürecin karmaşıklığı ve zorluğu nedeniyle ve Birlik genelindeki tutuklamaların hızlandırılması ve transferin kolaylaştırılması amacıyla hayata geçirilen (Kedikli, 2008: 72) Avrupa Tutuklama Emri ve Üye Devletler Arasındaki Teslim Usulleri Hakkında Konsey Çerçeve Kararı (2002), bu özel düzenlemelerden biridir. AB genelinde suçla daha hızlı ve daha etkin mücadele edilebilmesini sağlayan Avrupa Tutuklama Emrine, en sert ve en güçlü eleştiri Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg tarafından getirilmiştir. Hammarberg, 15 Mart 2011 tarihinde yaptığı açıklamada, muhtemel terörist saldırılara karşı daha etkin mücadele yürütmek için, 11 Eylül saldırılarının ardından yürürlüğe giren Avrupa Tutuklama Emrinin kötüye kullanıldığını, çok fazla sayıda tutuklama emri verilmesi ve tutuklamaya etkin itiraz yapılamaması gibi gerekçelerle bu uygulamanın insan hakları ihlali boyutuna varabildiğini belirtmektedir (Hammarberg, 2011).

Ayrıca Komisyon 27 Aralık 2001 tarihinde "Terörizmle Mücadeleye İlişkin Özel Önlemlerin Uygulamasına Dair Ortak Tutum" (2001/931/CFSP) başlıklı belge ile terör eylemlerini tanımlamış ve ardından terörist kişi ve örgütlerin bir listesini yayınlamış ve bu listeyi çeşitli aralıklarla güncellemiştir.⁶

2002 tarihli Terörizmle Mücadeleye İlişkin Konsey Çerçeve Kararı (2002/475/JHA) ile özel terörizmle mücadele yasaları bulunmayan ve terörist eylemleri genel ceza hukuku kapsamında değerlendiren AB üyesi ülkeler, bu konuda standart bir uygulamaya geçmeye başlamıştır. Toplam on üç maddeden oluşan söz konusu kararda, "terörizmin amacı", "terörist eylem", "terörist örgüt" kavramları tanımlanmış ve içerikleri maddeler halinde sayılmıştır. Kavramsal çerçevenin çizildiği bu Çerçeve Kararda, "terörizm" in tanımı yapılmamış, kanımızca bundan özellikle kaçınılmıştır. Ancak Çerçeve Kararın tamamı göz önünde bulundurulduğunda AB'nin terörizm kavramını şu şekilde tanımladığını söylemek mümkündür: "*Bir ülkenin halkını ciddi şekilde korkutmak veya sindirmek, bir hükümeti ya da bir uluslararası kuruluşu bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlamak ve bir ülkenin ya da uluslararası kuruluşun politik, sosyal, ekonomik, anayasal temel yapısını yıkmak veya işleme hale getirmek amacı ile bir ülkeyi ya da uluslararası bir organizasyonu ciddi zarara uğratan kasıtlı eylemleri yapmaktır.*" (Özcan & Yardımcı, 2005).

Terörizmin dolaylı olarak tarif edilmeye çalışıldığı bu gelişmelerin ardından, 2004 yılında, Hollanda İçişleri eski Bakanı Gies de Vries, AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından ilk AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü olarak atanmıştır.⁷ AB Terörizmle Mücadele Koordinatörlüğü, terörizmin finansmanı ile mücadele gibi konularda ilgili kurum ve aktörlerin (Maliye, İçişleri, Dışişleri) çalışmalarında eşgüdüm sağlamakla görevlidir (Kerchove, 2007: 1).

⁶ Bu çalışmanın yapıldığı dönem itibarıyla son olarak Konsey tarafından 22 Aralık 2009 tarihinde güncellenen Ortak Tutum Belgesine göre 25 kişi ve (aralarında PKK, TAK, IBDA-C ve DHKP/C'nin de bulunduğu) 29 örgüt bu listede yer almaktadır. Kararın tam metni için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:346:0058:0060:EN:PDF, 02.12.2010>.

⁷ Bu çalışmanın yapıldığı dönemde AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü 19 Eylül 2007 tarihinde bu göreve atanan Belçikalı diplomat Gilles de Kerchove'dir

2005 tarihli AB Terörizmle Mücadele Stratejisine göre ise, AB'nin stratejik sorumluluğu *"terörizmle, Avrupa'ya daha güvenli yaparak, vatandaşlarına özgürlük, güvenlik ve adalet alanında yaşama hakkı vererek ve insan haklarına saygılı olarak mücadele etmek"*dir (The European Union Counter-terrorism Strategy, 2005). AB'nin terörizmle mücadelede insan haklarına saygı vurgusu yapması, önemli bir ayrıntıdır. Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için atılacak adımlar (4) ana başlık altında açıklanmaktadır: (i) Engelleme (Prevent), (ii) Koruma (Protect), (iii) İzleme (Pursue), (iv) Karşılık verme (Respond) (The European Union Counter-terrorism Strategy, 2005). Stratejinin, Europol, Eurojust, Frontex gibi AB kurumları arasındaki işbirliğini arttırdığı belirtilmektedir. Ancak radikalleşmenin ve terörist örgütlere eleman temininin engellenmesi ve bio-terörist saldırı gibi durumlara karşı sivillerin korunması konularında, daha yoğun bir çalışma gerekmektedir (Kerchove, 2007: 1).

AB Konseyi Terörizmi ve Diğer Güvenlikle İlgili Tehditleri Önleme, Hazırlıklı Olma ve Sonuç Yönetimi Programını (2007 – 2013), Güvenlik ve Özgürlüklerin Korunması Genel Programının bir parçası olarak kabul etmiştir. Bu program ile üye ülkelerin terörizmle mücadele alanında teknik, finansal ve altyapısal olarak desteklenmesi amaçlanmaktadır. Yukarıda sayılan bu düzenlemelerin yanı sıra, Europol, Eurojust ve Frontex gibi AB kurumları da, terörizmle mücadele politikasının polisiye tedbirler ayağı için büyük önem taşımaktadır.

1992 Maastricht Antlaşması ile kurulmasına karar verilen ve 1999'da kurucu sözleşmesinin imzalanması ve yürürlüğe girmesiyle faaliyete geçen Europol, 11 Eylül'ün ardından daha da önem kazanmış ve bu yeni durum doğrultusunda 2009'da yeniden yapılanmıştır. Europol Sözleşmesinin *"uzun bir düzenleme sürecinin ardından yürürlüğe giren üç protokolün içinde yer alan sayısız değişiklik"*lere uğramış olması sebebiyle ve *"Sözleşmenin Kararla değiştirilmesinin gelecekte ihtiyaç duyulabilecek değişiklikleri kolaylaştıracağı düşüncesiyle"* Europol Sözleşmesinin, Europol Konsey Kararı ile değiştirilmesine karar verilmiş ve 6 Nisan 2009 tarih ve 2009/371/JHA sayılı Konsey Kararı (1 Ocak 2010 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere) 15 Mayıs 2009 tarihli AB Resmi Gazetesinde (L121/37-66) yayınlanmıştır. Europol'ün yasal çerçevesinin basitleştirildiği ve güçlendirildiği söz konusu karar ile Europol'ün Birlik kuruluşu olması ve AB Genel Bütçesine dâhil edilmesi de karara bağlanmıştır (Madde-3). Bu durumun Avrupa Parlamentosunun Europol'ün kontrol edilmesindeki rolünü de güçlendireceği yine söz konusu kararda ifade edilmektedir (Madde-5). Ayrıca Europol'ün Eurojust ve CEPOL gibi benzeri Birlik Kuruluşlarına da uygulanan genel kural ve prosedürlere dâhil edilmesinin, Europol'ün yönetsel yapısını sadeleştireceği ve bu kurumun asli görevlerine daha fazla kaynak ayırabileceği belirtilmektedir (Madde-6). Söz konusu karar, Europol'ün yasal dayanağını sadeleştirmekle kalmamış, işleyiş, görev, işbirliği, gizlilik, bütçe gibi birçok konuya ilişkin daha belirgin tanımlamalar getirmiştir. Ayrıca Europol'ün amacının *"üye ülkelerin yetkili birimleri tarafından yapılacak olan ve iki veya daha fazla üye ülkeyi etkileyen örgütlü suçlar, terörizm ve diğer ağır suç türleri ile mücadele ve önleme faaliyetlerini desteklemek ve güçlendirmek"* olduğu belirtilmiştir (Madde-3). Diğer ağır suç türlerinin neler olduğu ise kararın ekinde yer alan liste ile toplam 24 farklı suç türü olarak açıklanmıştır.

1999 Tampere Zirvesinde alınan karar neticesinde, örgütlü suçlarla mücadeleyi güçlendirebilmek için üye ülke hâkim, savcı ve polislerinden oluşan bir birimin (Eurojust) kurulmasına karar verilmiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarının da tetikleyici etkisiyle, 2002/187/

JHA sayılı Konsey Kararı doğrultusunda adli işbirliği birimi Eurojust faaliyete geçmiştir. Eurojust, göreve başladığından itibaren adli bilgi ve kişisel veri paylaşımına izin veren işbirliği anlaşmalarının imzalanması konusunda büyük çaba harcamıştır. Bu çabaların sonucu olarak Eurojust'ın, diğer AB kurumlarıyla ve özellikle Europol ile bilgi/veri tabanı paylaşımı, analizi ve ortak soruşturma yürütülmesi gibi konularda üst seviyede bir işbirliği içerisinde olduğu değerlendirilmektedir (Boehm, 2012: 322-329). Eurojust'ın yetki alanı, ulusal otoriteler tarafından da gittikçe artan bir şekilde kabul görmüştür (Peers, 2011: 857). Eurojust'ın gündemindeki dosya sayısının 2002'de 202 iken, 2011'de 1441'e çıkması da (2011: 57) kurumun işlerliğinin geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir.

Yukarıda açıklanan poliseye tedbirlere ilişkin olarak altı çizilmesi gereken en önemli nokta, AB'nin poliseye tedbirleri de kapsayan terörizmle mücadele politikasının temelinde insan haklarına saygı konusuna ilişkin güçlü bir vurgu olduğudur. Nitekim AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü Kerchove, 16-17 Haziran 2008 tarihleri arasında Prag'da düzenlenen bir seminerde yaptığı "Terörizmle mücadele ve insan hakları" başlıklı konuşmasında, *"AB'nin bu konudaki duruşunun çok net olduğunu, devletlerin terörizmle mücadele için aldıkları her türlü önlemin, insan hakları başta olmak üzere uluslararası hukukla uyumlu olması gerektiğini"* ifade etmiştir (2008: 1-10).

AB'nin insan hakları politikalarının baskın ve etkin bir yöntemle uygulanması, terörle mücadelede "sanıktan delile değil, delilden sanığa gitme" şeklinde ifade edilebilecek yeni soruşturma yöntemlerinin daha da gelişmesini sağlamıştır. İstihbaratın rolü ve önemi daha da artarken, adli süreçte delil olarak kullanılabilir bilgi ve belgelere yasal yollardan ulaşabilmek için, bilgi teknolojileri alanında çok hızlı ve önemli gelişmeler yaşanmıştır. Terörizmle mücadele alanındaki bu teknolojik devrim, insan hakları çerçevesinde poliseye tedbirleri ve suçla mücadele yöntemlerini kolaylaştırmış; bu sayede terörizmle mücadelede bilimsel ve teknolojik altyapı güçlenmiş, profesyonelleşme sağlanmıştır. AB, terörizmle mücadelenin yasalar çerçevesinde ve yasal denetim altında yapılması yönündeki eğilimini 1996 yılında, Europol Sözleşmesinin uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunların, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD)⁸ önünde dava konusu edilmesine olanak sağlayarak ortaya koymuştur. AB böylece, Europol'ün güvenlik odaklı görev alanına yargısal bir denetim imkânı getirmiş ve hukukun dışına çıkma olasılığını baştan engellemeye çalışmıştır (Kedikli, 2008: 196). AB'nin, terörizmle mücadele politikasının en önemli ayağı olan poliseye tedbirler konusunda insan haklarına saygı ilkesi çerçevesinde ve yasal ve kurumsal düzenlemelerle önemli adımlar attığı görülmektedir.

2.2. Sosyo-ekonomik Tedbirler

AB, terörizmle etkin mücadele edebilmek amacıyla yasal ve pratik açıdan güçlendirilen poliseye tedbirlerin yanı sıra terörizmin sosyal nedenlerini de ortadan kaldırmak için sosyo-ekonomik tedbirler geliştirmiştir. Ancak, tam da bu noktada vurgulanmalıdır ki, aşağıda açıklanacak tedbirler, terörizmle mücadele amacıyla başlatılmamış olup; terörizmle mücadeleye önemli bir katkı sunabilecek boyuttadır. Bu bağlamda Bask, Katalonya gibi

⁸ Lizbon Antlaşması ile, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) olarak değişmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "Court of Justice of the European Union", http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_en.htm. (Erişim Tarihi: 26.02.2013)

bölgelerin yerel kalkınmasına önem vermekle kalmamış, bölgeler arasındaki gelir ve fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla kaynak dağıtımına ilişkin bölgesel politikalar geliştirmiştir. AB'nin bölgesel politika çalışmalarında üye devletler arasındaki kalkınma seviyesinin farklılığının yanı sıra, üye devletler içindeki bölgesel kalkınma farklılıkları da vurgulanmaktadır (Staab, 2011: 111). AB bölgesel politikalarının gelişimi, AB üyesi ülke sayısının artması ve üye ülke profilinin çeşitlenmesiyle daha da hızlanmış ve merkezietçi yaklaşım yerine yerel yaklaşım tercih edilmeye başlanmıştır (Atay, 2011: 4).

AB'nin bu bağlamda uyguladığı yapısal fonlar şunlardır:

- AB bölgeleri arasındaki eşitsizlikleri gidererek ekonomik ve sosyal bir birliktelik yaratmak amacıyla oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund - ERDF),
- İstihdam ve iş seçeneklerini düzenlemek amacıyla oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund - ESF),
- Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - FEOGA),
- Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (Financial Instrument for Fisheries Guidance-FIFG).

Bu fonlara ek olarak kişi başına düşen gayri safi milli hâsılası AB ortalamasının %90'ının altında olan ülkelere yönelik olarak uygulanan Uyum Fonu (Cohesion Fund) ve Avrupa Yatırım Bankası mali araçları da bulunmaktadır (Karlık, 2007: 361).

AB Komisyonu, ERDF kapsamında ve 2007–2013 döneminde bölgesel ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması amacıyla 308 milyar Avro bütçe ayırmıştır. Bu bütçenin % 82'si (251.3 milyar Euro) "yakınsama" (convergence), % 16'sı (48.9 milyar Euro) "bölgesel rekabet ve istihdam" (regional competitiveness and employment) ve % 2.5'i (7.8 milyar Euro) "bölgesel işbirliği" (European territorial cooperation) hedeflerine ayrılmıştır.⁹

AB'nin bölgesel politikası, bölgelerin özellikle ekonomik açıdan birbirlerine yakın olmasını, böylece bölgesel işbirliğinin kolaylaştırılmasını ve özellikle küresel düzende bölgesel rekabet edebilirliğin sağlanmasını hedeflemektedir (Atay, 2011: 8).

Yukarıda kısaca açıklanan AB bölgesel politikası bağlamında değerlendirdiğimiz sosyo-ekonomik tedbirlerin, genel olarak terörizm ve özel olarak etnik milliyetçi ayrılıkçı terörizmin durdurulmasına ve bitirilmesine katkısı olacağı düşünülmektedir. AB'nin yerel kalkınmaya önem vererek bölgeler arasındaki gelir ve fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik politikalarındaki gelişmeler bu düşünceyi desteklemektedir. Ancak etnik terörizmi azaltacağı düşünülen bu politikaların, ayrılıkçılık taleplerini azaltıp azaltamayacağı ise tartışmalıdır. Nitekim Bask bölgesi gibi görece zengin durumda olan bölgelerdeki ayrılıkçı söylemlerin, sadece sosyo-ekonomik tedbirlerle çözülemediği görülmektedir. Sosyo-ekonomik tedbirlerin tek başına bu amaca ulaşamayacağı, polisiye ve kültürel tedbirlerle eşzamanlı olarak yürütülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: "European Commission Regional Policy", http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_en.cfm#1, (Erişim tarihi: 16.06.2012).

2.3. Kültürel Tedbirler

AB'nin kültürel tedbirlere ilişkin yaklaşımının, son dönemde literatürde de önemli bir yer tutan grup hakkı¹⁰ – bireysel hak yaklaşımına ilişkin tartışmalar üzerinden incelenmesi uygun olacaktır. Bu tartışmalar bağlamında ise, AB'nin bireysel hak yaklaşımını açık bir şekilde kabul etmeye başladığı ve bu kabulün AB'nin yasal, kavramsal ve politik duruşunu etkilediği görülmektedir.

Bireylerin kullandıkları hakları tanımlayan bireysel hak kavramı, herhangi bir gruba aidiyetle ilgilenmemekte, bireylerin birey oldukları için kullanabildikleri hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Grup hakkını ise, grup üyelerinin ayrı ayrı olarak değil, sadece grup olarak kullanılabildiği hak olarak tanımlamak mümkündür (Jones, 2008). Grup hakkı ve bireysel hak tartışmalarının, insan hakları ile ilişkisi bağlamında, en önemli soru şudur: Grup hakları insan haklarının parçası mıdır? Bu soruya verilecek cevap ise, literatürde hala tartışılmaktadır. Bu çalışmada ise, insan haklarına ilişkin en önemli başlıca belgeler olduğu değerlendirilen, BM İnsan Hakları Sözleşmesi, AK Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AB Temel Haklar Şartında da, azınlık haklarının bireysel hak boyutundaki (kanun önünde eşitlik, ayrımcılık yasağı gibi) maddelere rağmen, grup hakkı boyutunda hiçbir düzenlemeye yer verilmediği; dolayısıyla insan haklarına ilişkin uluslararası alginın ve uluslararası belgelerin, grup haklarını insan haklarının parçası olarak görmediği kabul edilmektedir (Yaldız, 2012: 127-134).

AB'nin geçmişte grup hakkı ve bireysel hak yaklaşımları arasında net bir tercih yapmadığı, özellikle etnik sorunların çözümüne ilişkin üye devletlerin politikalarına doğrudan müdahale etmediği görülmektedir. AB'nin bu belirsiz yaklaşımı, üye ülkelerin sorunlara yönelik olarak birbirinden farklı tercihler yapmasını engellemediği gibi desteklememiştir de. AB üyesi ülkeler, etnik sorunlar konusuna bazen insan hakları bazen de güvenlik endişeleriyle yaklaşmış, çözüme yönelik olarak da bireysel hakların genişletilmesinden, özerk yönetim, anadil eğitimi, anadilde eğitim, resmi dil, siyasi katılım gibi alanlarda grup hakkı boyutuna varan çözümler üretmiştir. Ancak, AB politikalarındaki bu belirsizlik son yıllarda ortadan kalkmaya başlamış ve AB bireysel haklardan yana net bir tavır ortaya koymuştur.

1999 – 2010 yılları arasında yıllık olarak yayınlanan (toplam 12) “AB İnsan Hakları Raporları”nda sırasıyla “azınlıklar” (1999 ve 2000 raporları), “azınlıklara mensup bireyler” (2001, 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 raporları) ve “azınlıklara mensup birey hakları” (2007, 2008, 2009 ve 2010 raporları) şeklinde bir kavramsallaştırmaya gidilmiş olması da, bu değişimi yansıtan önemli bir ayrıntıdır.

AB'de bireysel hak yaklaşımının tercih edilmeye başladığını gösteren bu gelişmeler, 13 Aralık 2007'de imzalanan ancak 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girebilen Lizbon Antlaşması ile çok güçlü bir şekilde ortaya konulmuştur. Lizbon Antlaşması ile AB'nin “*insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup birey haklarını da içeren insan haklarına saygı*” değerleri üzerine kurulduğu belirtilmektedir (M.1-3).

¹⁰ Literatürde, bu hakları tanımlamak amacıyla kullanılan kavramlara ilişkin terminolojik bir birliktelik bulunmamaktadır. Grup hakları (group rights), kolektif haklar (collective rights), ayırt edici grup hakları (group-differentiated rights), topluluk hakları (community rights) ve hatta azınlık hakları (minority rights) ve kültürel haklar (cultural rights) kavramları da kullanılabilir. Bu çalışmada ise, grup hakkı kavramı tercih edilmiştir. Kavramsal tartışmalar için bkz.: Dwight G. Newman, “Collective Rights”, *Philosophical Books*, Vol. 48, No. 3, Temmuz 2007, s.225-231.



Ayrıca, AB'nin dış ilişkilerinde de bu değerleri göz önünde bulundurarak hareket edeceği vurgulanmaktadır (M.1-4/5). "Azınlıklara mensup birey hakları"nın Lizbon Antlaşmasında vurgulanmış olması, etnik terörizmle mücadele bağlamında kültürel tedbirlerin önemini ve temelini ortaya koyması açısından önemli bir göstergedir. (Yaldız, 2012, s. 122-146).

Sonuç

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terörist saldırılar, dünya genelinde olduğu gibi AB'de de terörizmle mücadelenin önemli bir gündem maddesi olmasına neden olmuştur. Yukarıda açıklandığı üzere, AB genelinde ve Birlik seviyesinde terörizmle mücadele konusuna ilişkin teknik ayrıntıları da kapsayacak şekilde yasal düzenlemeler, 11 Eylül'den sonra ivme kazanmıştır. Terörizmle mücadele konusuna ilişkin çalışmalar, yasal düzenlemelerle sınırlı kalmamış, başta Europol olmak üzere terörizmle mücadeleye destek sağlayabilecek kurumsal yapılanmalar da yeniden düzenlenmiştir. Birlik genelindeki bu çalışmalara ek olarak, AB genişleme sürecinin etkisiyle ve üye sayısının artmasıyla doğru orantılı bir şekilde, ulusal düzenlemelerde de birtakım standardizasyon çalışmalarına yer verilmiştir.

Europol tarafından 2007 yılından itibaren hazırlanmakta olan TE-SAT Raporları, bu bağlamda değerlendirilebilecek en önemli resmi belgelerdir. TE-SAT Raporlarının hazırlanış amacı, veri toplama yöntemleri ve AB geneline ilişkin birlik değerlendirmeleri bu kapsamda dikkate alınması gereken en güvenilir kaynaktır. AB gündeminde terörizme ilişkin genel durum ve eğilimin 5 alt başlıkta incelendiği TE-SAT Raporlarının kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi neticesinde, etnik terörizmin AB'nin en önemli ve büyük sorunu olduğu görülmektedir. Üstelik TE-SAT Raporları göstermektedir ki AB bünyesindeki etnik terörizm sadece AB bünyesindeki etnik sorunlardan kaynaklanmamaktadır. Kürt sorunu, Tamil sorunu gibi AB coğrafyası dışındaki etnik sorunlar da AB coğrafyası içerisinde etnik terörizm boyutuna varabilmektedir. Bu durum da AB'nin genel olarak terörizmle mücadele ve özel olarak etnik terörizmle mücadele politikalarını daha da önemli kılmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışmamızda irdelenen AB'nin terörizmle mücadele politikalarının 3 temelde yürütüldüğü söylenebilir. Polisiye tedbirler, Sosyo-ekonomik tedbirler ve kültürel tedbirler olarak sınıflandırılabilir AB politikaları, terörizmle mücadeleyi, teröristle mücadeleyi kapsayan ve aşan bir boyutta ele almaktadır. Özellikle kültürel tedbirler bağlamında grup hakkı yaklaşımı yerine bireysel hak yaklaşımının öne çıkarılması, etnik terörizmle mücadele açısından son derece önemli ve değerli bir yaklaşımdır. Nitekim son olarak 2009 tarihli Lizbon Antlaşmasında da bireysel hak yaklaşımının güçlü bir şekilde vurgulanmış olması, AB'deki dönüşümün en önemli göstergesidir.

Bu çalışmanın yazarı da, etnik sorunlar ve etnik sorunların ortaya çıkardığı beklentiler ve taleplerin, grup hakları ile değil, bireysel hakların genişletilmesi yoluyla karşılanması gerektiğine inanmaktadır. Bireysel hak yaklaşımı, ulus-devlet ve demokrasinin işlerliği açısından da sağlıklı olacaktır. Dolayısıyla uluslararası hukuka uygun anlaşmalarla azınlık statüsü elde etmiş grupların, azınlık haklarını kullanmaya ve korumaya devam etmesi; ancak yeni azınlık gruplarının oluşmaması için bireysel hakların genişletilmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Lizbon Antlaşmasında azınlıklara mensup birey haklarının insan hakları bağlamında değerlendirilmesi, azınlıklara mensup birey haklarını da içeren insan haklarına saygı ilkesinin

AB kurucu değerleri arasında sayılması ve AB kurucu değerlerinin AB dış politikasını göz önünde bulundurulacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda özellikle AB dış politikasında bu yaklaşımın göz önünde bulundurulacak olması, AB'ye aday ülkelerdeki etnik sorunlar ve etnik terörizmle mücadele kapsamında etkileyici olacaktır.

Kaynakça

- European Union Annual Report on Human Rights. (1998/1999). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/HR1999EN.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2001). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/HR2001EN.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2002). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/HR2002EN.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2002). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/HR2003EN.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2004). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/hren05.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2005). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ENHR2004.pdf> adresinden alındı
- The European Union Counter-terrorism Strategy. (2005, 11 30). 3 13, 2013 tarihinde <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2006). 12 7, 2012 tarihinde http://www.eu-un.europa.eu/documents/en/070123_EU.pdf adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2007). 12 7, 2012 tarihinde http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/report07_en.pdf adresinden alındı
- TE-SAT. (2007). 10 25, 2011 tarihinde <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/tesat2007.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2008). 12 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st14146-re02.en08.pdf> adresinden alındı
- TE-SAT. (2008). 10 25, 2011 tarihinde <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/tesat2008.pdf> adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2009). 12 7, 2012 tarihinde http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/2010_hr_report_en.pdf adresinden alındı
- TE-SAT. (2009). 10 25, 2011 tarihinde https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/tesat2009_0.pdf adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (2010). 12 7, 2012 tarihinde http://www.eeas.europa.eu/human_rights/docs/2011_hr_report_en.pdf adresinden alındı
- TE-SAT. (2010). 10 25, 2011 tarihinde https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/tesat2010_0.pdf adresinden alındı
- Eurojust Annual Report. (2011). 6 16, 2012 tarihinde <http://eurojust.europa.eu/doclibrary/>

- corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202011/Annual-Report-2011-EN.pdf adresinden alındı
- TE-SAT. (2011). 10 25, 2011 tarihinde <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/te-sat2011.pdf> adresinden alındı
- TE-SAT. (2012). 10 25, 2011 tarihinde <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/europoltsat.pdf> adresinden alındı
- Atay, N. (2011). *Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası*. 6 15, 2012 tarihinde http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/bildiri_nihan_atay.pdf. adresinden alındı
- Boehm, F. (2012). *Information sharing and data protection in the area of freedom, security and justice*. Luxemburg: Springer Pub.
- Bonde, J. (tarih yok). *From EU Constitution to Lisbon Treaty*. Haziran 19, 2012 tarihinde http://en.euabc.com/upload/from_eu_constitution.pdf. adresinden alındı
- Christoph, P. P. (tarih yok). *National Minorities in Europe*. Ekim 24, 2009 tarihinde http://www.enotes.com/topic/Ethnic_groups_in_Europe adresinden alındı
- Cordell, K. (1999). Introduction: Aims and objectives. K. Cordell içinde, *Ethnicity and Democratisation in the New Europe*. New York: Routledge.
- European Commission Regional Policy. (tarih yok). 6 16, 2012 tarihinde http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_en.cfm adresinden alındı
- European Union Annual Report on Human Rights. (tarih yok). Aralık 7, 2012 tarihinde <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2000en.pdf> adresinden alındı
- Hammarberg, T. (2011). *Overuse of the European Arrest Warrant*. 6 19, 2012 tarihinde http://commissioner.cws.coe.int/tiki-view_blog_post.php?postId=124 adresinden alındı
- Handlery, G. (2005). *How to Solve Ethnic Minority Problems in Central and Eastern Europe*. 6 19, 2012 tarihinde The Brussels Journal: <http://www.brusselsjournal.com/node/458> adresinden alındı
- Jones, P. (1999). Group Rights and Group Oppression. *The journal of Political Philosophy*, 7(4).
- Jones, P. (2008). Group Rights. Z. N. Edward içinde, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kedikli, U. (2006). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 54-79.
- Kedikli, U. (2008). İnsan Hakları Bağlamında Avrupa Birliğinin Terörizmle Mücadele Politikalarının Hukuki Yansımaları. R. Ö. Dönmez, & G. Telatar içinde, *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Kerchove, G. (2007). *Three questions to the new EU Counter-Terrorism Coordinator*. 6 19, 2012 tarihinde http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/web_sn04187.en07.pdf adresinden alındı

- Kerchove, G. (2008). *Euro-Mediterranean Seminar, Counter-terrorism and human rights*. 10 17, 2009 tarihinde http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/speech-Counter-terrorism_and_human_rights_GdK_june_08_rev.pdf adresinden alındı
- Kurubaş, E. (2009). Etnik Sorun – Dış Politika Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 42.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Miller, D. (2002). Group Rights, Human Rights and Citizenship. *European Journal of Philosophy*, 10(2).
- Narrol, R. (2007). *Etnik Sosyoloji Açısından Kosova Türkleri: Prizren ve Mamuşa Örneği*. 29. (H. Üniversitesi, Dü.) Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Nickel, J. (tarih yok). *Human Rights*. 4 21, 2012 tarihinde <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/rights-human> adresinden alındı
- O., O. A. (2009). Group Rights and Conflicts in Africa: A Critical Reflection on Ife-Modakeke. *International Journal on Migration and Group Rights*, 16.
- Özcan, M., & Yardımcı, S. (2005). *Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele*. 6 19, 2012 tarihinde <http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm> adresinden alındı
- Paul, C., & Pfeil, B. S. (2004). *National Minorities in Europe*. 6 19, 2012 tarihinde http://www.enotes.com/topic/Ethnic_groups_in_Europe adresinden alındı
- Peers, S. (2011). *EU Justice and Home Affairs Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Staab, A. (2011). *The European Union Explained*. Indiana: Indiana University Press.
- Utterström, A. (2009). Counter-terrorism in the European Union. S. Olsson içinde, *Crisis Management in the European Union: Cooperation in the Face of Emergencies*. Londra: Springer Pub.
- Yaldız, F. (2012). AB'de Bireysel Haklar ve Lizbon Antlaşması. *Bilge Stateji*, 4(7), 122-146.
- Young, C. (1993). The Rising Tide of Cultural Pluralism. C. Young içinde, *The Dialectics of Cultural Pluralism: Concept and Reality*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.